

مقدمه‌ای بر

کلام جدید

استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری

انتشارات صدرا

سرشناسه	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸-۱۳۵۸.
عنوان و نام پدیدآور	مقدمه‌ای بر کلام جدید / مرتضی مطهری.
مشخصات نشر	تهران: صدرا، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	۱۶۰ ص.
شابک	978-622-6789-10-3
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبیا
موضوع	دین -- مطالب گونه‌گون
موضوع	دین -- فلسفه -- مطالب گونه‌گون
موضوع	کلام جدید
رده‌بندی کنگره	BL۴۸:
رده‌بندی دیویی	۲۰۰:
نمونه کلاس	۶۱۲۶۹۸۰:

انتشارات صدرا

مقدمه‌ای بر کلام جدید

اثر: استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری

نوبت چاپ: اول / اردیبهشت ۱۳۹۹، رمضان ۱۴۰۰

تعداد: ۵۰۰ نسخه

بها: ۲۸/۰۰۰ تومان

حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و جلد (۱۳۰۰)، تلفن: ۳۳۱۱۹۷۹۶

ناشر: انتشارات صدرا (با کسب اجازه از شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید)
کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

● تهران: شعبه ۱: خیابان ناصرخسرو، مقابل دارالفنون، کوچه دکتر مسعود. تلفن و دورنگار: ۳۳۱۱۹۷۹۶

شعبه ۲: خیابان انقلاب، بین خیابانهای دانشگاه و ابوриحان، پلاک ۱۱۶۴-تلفن: ۶۶۴۶۱۰۸۶

شعبه ۳: خیابان پاسداران - خیابان ناطق نوری - بوستان کتاب. تلفن: ۲۲۸۵۲۴۸۹

● قسم: خیابان ارم. تلفن: ۷۷۳۱۵۲۲، دورنگار: ۷۷۴۷۳۱۴

پایگاه اینترنتی و فروشگاه آنلاین: motahari.org

فهرست مطالب

۷	.....	مقدمه
۹	.....	مدخل

فصل اول: نیاز به کلام جدید

۱۱	.....	تعریف علم کلام
۱۲	.....	کلام عقلی و کلام نقلی
۱۳	.....	تفاوت کلام عقلی و فلسفه الهی
۱۳	.....	نظریه اول و نقد آن
۱۴	.....	نظریه دوم و نقد آن
۱۵	.....	نظریه صحیح
۱۶	.....	ملاک تمایز علوم
۱۷	.....	موضوع علم کلام
۱۷	.....	کلام جدید

فصل دوم: منشأ پیدایش دین

۲۱	.....	مسائل جدید در علم کلام
		نظریه‌های جدید درباره منشأ پیدایش دین
۲۳	.....	۱. نظریه جهل
۲۴	.....	نقد
۲۵	.....	۲. نظریه ترس
۲۵	.....	نقد
۲۶	.....	۳. نظریه استثمار طبقاتی
۲۷	.....	نقد
۲۸	.....	۴. نظریه عقده روانی
۳۱	.....	نقد
۳۲	.....	۵. نظریه روح اجتماعی

۳۳	نقد
۳۳	نظریه اسلام

فصل سوم: نیاز فطری بشر به دین

۳۶	فطرت
۳۸	فطرت در روایات
۴۰	تنیل مولوی

فصل چهارم: ماهیت فطرت

۴۴	نظریه مارکسیسم
۴۵	ماده و صورت در فلسفه مارسطو
۴۷	فطرت، سرشت و طبیعت
	دو نظریه درباره ماهیت اشیا
۴۹	۱. نظریه قدما
۵۱	۲. نظریه هگل
۵۴	سخن ذیمقراطیس
۵۵	خلاصه مطلب
۵۶	نسبت «فطری» با «سرشتی»
۵۸	تفاوت نظریه مادی و الهی درباره تکامل
۶۰	چندگونه فطرت

فصل پنجم: ویژگیهای امر فطری

۶۴	مراتب وجود در عالم طبیعت
۶۶	تفاوت نظر مادی و الهی
	فرقهای امر مکتسب و امر سرشتی
۶۸	۱. عمومی بودن
۶۸	۲. نوع مشترکها
۷۲	۳. قابلیت ریشه کن شدن
۷۳	ریشه ضدیت با مذهب

۷۶	۴. ایجاد تعادل و بی‌تعادلی
۷۷	سخن نهرو
۷۸	نتیجه

فصل ششم: جلوه‌های فطرت در انسان

۸۱	مروری بر بحث گذشته
۸۳	نظر لاک و داروین
	چرا این سابقه اکتسابی بودن ندارد؟
۸۷	۱. دلیل زیست‌شناسی
۸۷	۲. دلیل فلسفی
	امور مختص به انسان
۸۹	۱. شناخت و علم
۸۹	نظریه لاک
۹۰	نظریه هیوم
۹۱	نظریه کانت
۹۴	نظریه هگل
۹۵	نتیجه
۹۶	۲. آرزو
۹۷	اسلام و طول امل
۹۹	داستان سعدی
۱۰۱	نتیجه

فصل هفتم: نقد و بررسی ایرادهای هیوم بر برهان علم

۱۰۲	جایگاه برهان نظم
۱۰۷	دو مثال
۱۰۸	هیوم و برهان نظم
۱۱۰	سه اصل در ایرادهای هیوم بر برهان نظم
۱۱۱	ایرادهای هیوم
۱۱۱	ایراد اول
۱۱۳	ایراد دوم

۱۱۵	ایراد سوم
۱۱۵	پاسخ ایراد اول
۱۱۸	پاسخ ایراد دوم
۱۲۲	عشق به کمال در ذرات عالم

فصل هشتم: نگاهی دوباره به ایرادهای هیوم با بررسی معنای نظم از دیدگاههای مختلف

۱۲۶	برهان بوعلی در اثبات واجب الوجود
۱۲۸	موانع
۱۲۹	نظام عالم
۱۳۰	آباء سبعه
۱۳۱	امهات اربعه
۱۳۱	موالید اربعه
۱۳۳	بیان قرآن درباره نظام عالم
۱۳۶	آیات سوره روم
۱۳۸	کار حساب شده و کار تصادفی
۱۳۹	توضیح تصادف
۱۴۰	مثال به تواتر
۱۴۲	مثال به نوشتن
۱۴۴	مثال دیگر

فصل نهم: ریشه ایرادهای هیوم بر ایمان نظم

سه جریان در الهیات

۱۴۸	۱. جریان تنزیهی
۱۴۹	۲. جریان تشبیهی
۱۴۹	۳. نه تشبیه و نه تنزیه
۱۵۱	نتیجه

کتاب حاضر مشتمل بر یازده درس استاد شهید آیت الله مطهری تحت عنوان «کلام جدید» در ترم اول ۱۳۵۵-۱۳۵۶ دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران برای دانشجویان دوره کارشناسی است. در صورتی درسهای هشتم تا دهم (اوایل فصل ۶ تا پایان فصل ۸ این کتاب / صفحه ۸۵ تا ۱۴۶) موجود بود و طبعاً استخراج و تنظیم شد. درسهای ششم و هفتم نوار صوتی نداشت اما متن نسبتاً دقیق پیاده شده از نوار موجود و تنظیم گردید. اما درسهای اول تا پنجم و نیز درس یازدهم نوار صوتی نداشت و نه متن پیاده شده از نوار، بلکه از دو جزوه دانشجویان استفاده و تنظیم شد و طبعاً حالت خلاصه دارد.

در اینجا لازم است از دو بانوی محترم، سرکار خانم دکتر بهجت واحدی و سرکار خانم دکتر نیر شکرانی که جزوات درسی خود و نیز سه نوار صوتی مذکور را در اختیار «شوای نظارت بر نشر آثار استاد شهید مطهری» قرار دادند تشکر و تقدیر نماییم که اگر همت آنها در حفظ این دروس نبود قادر به انتشار این کتاب نبودیم و اثری از آثار آن حکیم فرزانه معدوم می شد. شایان ذکر است که نوار صوتی جلسه دهم (فصل ۸ کتاب) در اسفندماه سال گذشته به دست آمد.

انتخاب عنوان «کلام جدید» برای این درس توسط استاد شهید حاکی از دید وسیع و دوراندیشی آن شهید است، چنان که این امر ویژگی ایشان بود که همچون دیده بانی تیزبین مسائلی را که در آینده گریبانگیر جامعه و جوانان و قشر تحصیل کرده می شد زودتر اعلام و چاره اندیشی می کرد و به راستی مصداق این حدیث امام صادق علیه السلام بود که «الْعَالَمُ بَرْمَانِيهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللّٰوِيسُ» کسی که عالم به زمان خود است و می داند که جامعه آبستن چه حوادثی است هیچ گاه غافلگیر و دچار اشتباه نمی شود.

اما بدیهی است که یازده درس از یک ترم تحصیلی برای تبیین کلام جدید کافی نیست و استاد مطهری در واقع فتح بابی کرده اند برای

محققان که این راه را ادامه دهند. هنر ایشان در واقع این بوده که برای اولین بار اصطلاح «کلام جدید» را در ایران به کار برده و این راه را باز کرده‌اند. به همین جهت نام کتاب «مقدمه‌ای بر کلام جدید» انتخاب شد.

استاد مطهری در مقاله «وظایف حوزه‌های علمیه» که در کتاب آینده انقلاب اسلامی ایران چاپ شده است مطلب کوتاهی درباره کلام جدید دارند که مناسب دیده شد به عنوان «مدخل» در این کتاب آورده شود.

روشن است که امروز نسبت به سال ۱۳۵۵، با توجه به نضج گرفتن رشته‌هایی مثل فلسفه دین، مسائل جدیدی برای علم کلام پدید آمده است که محققان دلسوز باید به آن بپردازند. این کتاب نیز شامل همه مسائل مورد نظر استاد نیست چنانکه از نوشته ایشان در «مدخل» پیداست.

جالب است که ما این حکم بازنشستگی زود هنگام استاد مطهری از دانشگاه تهران را همراه ترم صادر شد و البته این امر به دنبال درگیری دانشجویان با یک استاد کمونیست دانشکده الهیات و مداخله استاد مطهری رخ داد. علاقه‌مندان برای اطلاع بیشتر می‌توانند به کتاب سیری در زندگانی استاد مطهری از انتشارات صدرا مراجعه نمایند.

تنظیم و ویرایش علمی این کتاب توسط آقای دکتر علی مطهری (عضو هیئت علمی گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشکده الهیات دانشگاه تهران) صورت گرفته است که از ایشان بسیار سپاسگزاریم. برخی یادآوریها در داخل قلاب در معرفی اشخاص و کتابها در متن ذکر شده است توسط سرکار خانم دکتر بهجت واحدی تهیه شده است.

از خدای متعال توفیق بیشتر در انتشار آثار آن اسلام‌شناس عظیم‌الشان مسئلت می‌کنیم.

۱۲ فروردین ۱۳۹۹

برابر با ششم شعبان ۱۴۴۱

سید محمد تقی میرزا
معاون مدیر
سازمان اسناد و کتابخانه ملی